

Yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitimde “açıklık” kavramına yönelik içerik analizi

Öğr. Gör. Gülay EKREN^a

Doç. Dr. Evrim GENÇ KUMTEPE^b

^a Sinop Üniversitesi, Ayancık Meslek Yüksekokulu, Sinop, TÜRKİYE

^b Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir, Türkiye 26470

Özet

Son yıllarda yükseköğretimde açıklık üzerine yapılan çalışmalarda daha çok uzaktan eğitimde açıklığın önemine vurgu yapılmaktadır. Araştırmalarda özellikle açık erişim, açık eğitsel kaynaklar, kitlesel açık çevrimiçi dersler gibi popüler konulara yer verilmektedir. Bu çalışmada uzaktan eğitim alanında yapılan araştırmalarda açıklık kavramı incelenmiştir. Bu amaçla uluslararası hakemli sekiz uzaktan eğitim dergisinin (AJDE, AsianJDE, DE, EURODL, IJEDE, IRRODL, OL, TOJDE) gözünden açıklık incelenmiştir. Bu kapsamda bu dergilerin arşivlerinden seçilen 372 makale üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Yükseköğretim düzeyinde açıklıkla ilgili konularda hangi çalışmaların yapıldığı, bu çalışmaların hangi temalarda yoğunlaştığı, yıllara göre nasıl değişim gösterdiği ve çalışmalarda hangi araştırma yöntemlerinin kullanıldığı gibi sorulara yanıt aranmıştır. Elde edilen bulgulara göre söz konusu dergilerde belirtilen yıllarda yayımlanan açıklıkla ilgili çalışmalar daha çok açık ve uzaktan öğrenme, kitlesel çevrimiçi açık dersler (MOOC), açık eğitsel kaynaklar, açık üniversitelerde eğitim ve uygulamalar, eğitimde açıklık ve erişilebilirlik, açık öğrenme gibi temalarda yoğunlaşmaktadır. Araştırma alanı olarak ise daha çok eğitim teknolojisi, yönetim ve organizasyon, öğrenenlerin belirleyici özellikleri ve öğretim tasarımı alanlarında çalışmalar yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Açıklık ve Erişilebilirlik, Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler, Açık Eğitsel Kaynaklar, Açık ve Uzaktan Öğrenme, Yükseköğretim

Abstract

In recent years, studies focused on the concept of opening in higher education have especially emphasized mainly the importance of openness in distance education. Within this topic, popular research issues are such as open access, open educational resources, massive open online courses. In this study, the concept of openness was investigated in the field of distance education. The study aimed to explore openness initiatives in the lens of international, peer reviewed distance education journals (AJDE, AsianJDE, DE, EURODL, IJEDE, IRRODL, OL, and TOJDE). Within this scope, the data were collected from 372 research articles selected from the archives of these eight journals using content analysis technique. In this context, the questions guided this study are as follows; which issues have been worked about openness in the research of distance education? Which themes have been centered in related to openness? In which time period, it has been worked more related to openness? Which types of methods (qualitative, quantitative, mixed) have been used more related to openness? The results of the study shown that; the research of distance education related to openness focus on issues such as open and distance learning, massive open online courses, open educational resources, education and applications in open universities, openness and accessibility in education, and open learning. Besides, according to the research areas, they focus on educational technology, management and organization, characteristics of learners and instructional design.

Keywords: Openness and Accessibility, MOOCs, OERs, Open and Distance Learning, Higher Education.

Kaynak Gösterme

Ekren, G. ve Genç Kumtepe, E. (2018). Yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitimde “açıklık” kavramına yönelik içerik analizi. *AUAd*, 4(2), 112-128

Giriş

Uzaktan eğitimin tarihi gelişimine bakıldığında bu disiplinin geleceğini aydınlatan bir takım unsurlara rastlanmaktadır. Örneğin uzaktan eğitimin; sosyal adalet ve eşitlik sorumluluğunu üslenmiş olması, teknoloji kullanımına aracılık etmesi, insanlar arasında etkileşime ve işbirliğine önem vermesi, yapılan bilimsel araştırmalarla alanın geleceğini inşa etmesi, insana odaklı olması, sistematik bir süreç olması gibi (Anderson ve Simpson, 2012). Uzaktan eğitimde açıklık da bu unsurları desteklemektedir.

Günümüzde eğitimde açıklık yaklaşımları ve hareketi konusunda birçok örnek bulunmaktadır; araştırma ve verilere açık erişim, açık öğrenme tasarımı, açık politikalar, açık eğitimsel kaynaklar, açık eğitimsel uygulamalar, kitlesel açık çevrimiçi dersler gibi (Butcher ve Hoosen, 2014). Açıklık, “açık” bir hareket olarak gelişerek farklı teknolojilerin, grupların ve toplumların ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Özellikle eğitimde açıklık ilkeleri diğer eğitim modelleri ile karşılaştırıldığında açık üniversitelerin temelini oluşturmaktadır. Açık üniversiteler tarafından benimsenen bu ilkeler, öğrenmenin herhangi bir zamanda herhangi bir yerde olması, üniversitelere giriş ve çıkış noktasında esneklik sağlanması gibi olanaklar sunmaktadır (James ve Bossu, 2014). Örneğin açık bir üniversite olan Athabasca Üniversitesi, geleneksel üniversitelerle karşılaştırıldığında açık erişimin hedeflerini karşılama yönünde başarılı adımlar atmıştır. Kadınlar, yetişkin öğrenciler, kısa zamanlı (part-time) çalışan öğrenciler, kırsal kesimde oturan öğrenciler gibi öğrenci gruplarını çeken ve telefonla danışmanlık, kapsamlı paketlenmiş materyaller oluşturma gibi uygulamalarla insanların önündeki engelleri kaldırmıştır (Spencer, 2008). Benzer şekilde Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (Massachusetts Institute of Technology, MIT) OpenCourseware (OCW), ders içeriklerinin web tabanlı ve herkese açık olarak yayımlandığı bir oluşumdur. Bu platformda 2016 yılı Mart ayı itibarıyla 2,340 açık ders yayınlanmaktadır ve bunların 1,018 tanesi farklı dillere çevrilmiştir (<http://ocw.mit.edu>). Buradaki açık dersler daha çok eğitimciler, öğrenciler ve kendi kendine öğrenenler tarafından tercih edilmektedir. MIT OCW 2011 raporuna göre bu platforma katılan eğitimciler, kişisel bilgilerini arttırmak (%31), yeni öğretim yöntemleri öğrenmek (%23), OCW materyallerini dersleriyle bütünleşmek (%20), öğrencileri için referans kaynaklar bulmak (%15), bölümü veya okulu için öğretim programı geliştirmek (%8) gibi nedenlerle açık dersleri tercih etmektedir. Öğrenciler ise kişisel bilgilerini arttırmak (%46), mevcut bir derse tamamlayıcı olarak (%34), veya ders çalışmalarını planlamak (%16) gibi nedenlerle bu platformdaki açık dersleri kullanmaktadır. Diğer yandan kendi kendine öğrenenler, uzmanlık alanları dışındaki ilgilerini keşfetmek (%40), gelecekteki çalışmalarını planlamak (%18), alandaki temel kavramları gözden

geçirmek (%18), alanda güncel kalmak (%17), işle ilgili bir projeyi veya görevi tamamlamak (%4) gibi nedenlerle açık dersleri tercih etmektedir (<https://ocw.mit.edu/about/site-statistics/>).

Açıklık özellikle yükseköğretimde sadece öğrenenler ve eğitimcileri değil, üniversite üst yönetimlerinin kurumsal stratejik planlarını ve politikalarını da etkilemektedir. Dolayısıyla ulusal çaptaki politikalar da açıklıktan etkilenmektedir (Bossu, 2016). Bundan dolayı uzaktan eğitimde açıklık, üzerinde çalışılması ve geliştirilmesi gereken bir konu olarak görülmektedir.

Uzaktan eğitimde açıklığa yönelimin 1999 yılında Rice Üniversitesi tarafından oluşturulan, dersler, kitaplar ve raporlar gibi eğitsel kaynakların özgürce paylaşıldığı açık bir ortam oluşturan Connexions projesi ile başladığı düşünülse de aslında 2000’li yılların başında hakemli dergilerin arşivlerinin açık erişime sunulması bu oluşumun ilk girişimi olarak kabul edilebilir. Ardından açık sınıf, açık okul, açık üniversite kavramlarının ortaya çıkması ve 2001 yılında MIT tarafından ilk defa tanıtılan ve OpenCourseWare adı verilen açık eğitim yazılımı ile devam eden bir süreçtir (Peters, 2008). Ters-yüz edilmiş sınıflar (Flipped Classrooms), açık eğitsel kaynaklar (Open Educational Resources, OER), kitlesel açık çevrimiçi dersler (Massive Open Online Courses, MOOCs), açık erişimi bir ön koşul olarak kabul eden bağlantıcılık teorisi gibi uygulamalar ve gelişmeler, uzaktan eğitim açısından yükseköğretimde açıklığı destekleyen girişimlerdir (Peter ve Deimann, 2013). Ancak özellikle geçtiğimiz 10-15 yıl içinde yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitimde dikkate değer bir etki yaratan açıklık girişimlerinin farklı biçimlerinden hangisinin daha çok benimsendiği bilinmemektedir.

Önerilen bu çalışmanın amacı uzaktan eğitim alanında yapılan araştırmalarda açıklık girişimlerinden hangilerine vurgu yapıldığını, hangilerinin daha çok benimsendiğini (kabul gördüğünü) ve metodolojik araştırma tercihlerini belirlemektir. Bu çalışma ile aşağıdaki sorunların yanıtları aranmaktadır: Uzaktan eğitim araştırmalarında yükseköğretim düzeyinde açıklıkla ilgili;

- Hangi konularda çalışmalar yapılmıştır?
- Çalışmaların yoğunlaştığı temalar hangileridir?
- Çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Araştırmalar daha çok hangi araştırma yöntemini (nitel/nicel/karma) kullanmıştır?
- Daha çok hangi ülkelerde ve ülke bazında hangi düzeyde açıklığa yönelik araştırmalar yapılmaktadır?

Eğitim ve Öğretimde Açıklık

Eğitimde açıklık, eğitimi baskılardan uzaklaştırmak amacıyla 1970’lerde bir reform hareketi olarak başlayan, günümüz küresel bilgi toplumunda ise yeni bir paradigma olarak kabul edilen, uzaktan eğitime göre yeni bir kavramdır (Peters, 2008; Deimann ve Sloep, 2013). Günümüzde uzaktan eğitim (uzaktan ders alma anlamında) ve açık eğitim/öğretim (uzaktan sunulan eğitim fırsatlarına erişimde eşitlik anlamında) birleştirilerek “açık ve uzaktan öğrenme (Open and Distance Learning)” şeklinde de kullanılmaktadır (EADTU, 2012). Bunun yanı sıra “uzaktan eğitim” ve “açık öğrenme” terimleri sıklıkla aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak açık öğrenme kavramı bazı açılardan uzaktan eğitimden farklıdır. Örneğin açık öğrenmede öğrenciler istedikleri dersleri veya programları çoğu zaman akademik sınırlılıklar veya ön gereklilikler olmadan alabilmektedir. Birçok açık üniversite bu temel üzerine kurulmuştur. Uzaktan eğitim programları ise açık öğrenme yaklaşımını bazen izlemekte bazen izlememektedir (Zawacki-Richter, Kondakçı, Alturki, Aldraiweesh, Püplichhuysen, 2015).

Eğitimde açıklığın en başarılı uygulamalarından biri 1969’da insanlarda, mekânlarda, yöntemlerde ve düşüncelerde açıklık misyonunu başlatan İngiliz Açık Üniversitesi’dir (Deimann ve Sloep, 2013). İngiliz Açık Üniversitesi eğitimsel bir dönüşümden çok uzaktan öğretimde açıklık ile ilgili bilinen en önemli gelişmelerden biridir. Ayrıca üniversiteye girmek için gerekli şartları kaldırarak insanların üniversiteye erişimini arttıran bir kurum olarak görülmektedir (Peter ve Deimann, 2013). Açık Üniversite’nin açık erişim politikasında derslere kayıt olmak için önkoşul aranmamaktadır ve yaş sınırı bulunmamaktadır. Açık Üniversiteye her yıl kayıt olan öğrencilerin üçte birinden fazlası diğer İngiliz üniversitelerine girmek için gerekli ön yeterliliğe sahip olmamalarına rağmen programlarını başarılı bir şekilde tamamlamaktadır (Lane, 2008). Hussman ve Rizzo (2013), eğitim ve öğretimde açıklığın öğrenme toplumuna sağladığı faydaları aşağıdaki şekilde özetlemektedir:

- Sosyal öğrenmeyi, işbirliği içinde çalışmayı (kitap yazma, bilimsel araştırma yapma vs.) arttırmaktadır,
- Öğrenenleri bir içeriğin pasif tüketicileri değil yaratıcıları, paylaşılanları ve dünyadaki bilgi ve yaratıcılığın destekleyicileri yapmaktadır,
- Açık olan sadece mevcut kaynaklar değildir, kişisel memnuniyet, aktif vatandaşlık, sosyal katılım, bilgi toplumunda istihdam edilebilirliği sağlamak için gereksinim duyulan beceriler, öğrenmeyi desteklemektedir,

- Yerel ve uluslararası öğrenme toplumundaki her birey, öğrenme yolculuğuna bilgi paylaşımı ve uygulama becerisi ile katkıda bulunabilmektedir, ayrıca her birey bir diğer bireyin öğrenme yolculuğuna katkıda bulunmaktadır,
- Açık öğrenme, her bireyin kendi kendini kontrol edebileceği bir süreçtir, kendi kendine deneyimlemeyi ve anlamlı soruları araştırmalarını sağlamaktadır,
- Açık öğrenme, zengin ve farklı öğrenme ekosistemi ile sadece bireysel olarak bir konuda uzmanlaşmaya yönelik bir girişim değil beyinlere, yeteneklere ve tamamen eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik bir girişimdir.

Açık öğretime yönelen açıklık hareketi, düşüncelerin paylaşılması, kurumlar, eğitimciler ve öğrenenler arasında yerel ve uluslararası işbirliği, öğrenme ve öğretmeye daha anlamlı bir bağlanma fırsatı sağlamaktadır. Açıklığa farklı bakış açıları yükseköğretimde farklı alanlarda yeniden doğmaktadır, örneğin açık öğretim programı, açık öğrenme, açık ölçme, açık platform gibi (Powell ve Yuan, 2013). Açık öğretim programında öğrenenler ihtiyaçlarını karşılamak için farklı disiplinlerden eğitim kaynaklarını ve etkinlikleri bir arada kullanabilmektedir. Açık platformlar, eğitimciler ve öğrenenler için kullanıcı arayüzü oluşturularak açık öğrenme toplumundaki etkileşimi ve dinamikliği desteklemektedir. Öğrenmeyi, bilgi teknolojileri ile öğrenme toplumunun oluşturduğu ağa yerleştirme düşüncesi bağlantıcılık teorisinin temelini oluşturmaktadır. Bu teori öğrenme süreci boyunca birbirine bağlanmış bilgi kaynaklarının önemine vurgu yapan ve öğrenmeyi anlamak için kullanılan teorik bir çerçevedir (Dunaway, 2011). Diğer yandan açık eğitsel kaynaklardaki açıklık, fikri mülkiyet hakkı çerçevesinde yasal ve teknolojik gereksinimler önemsenmeden açıklığı sağlamaya yönelik bir dönüşümdür (Deimann ve Sloep, 2013). Açık eğitsel kaynaklara örnek olarak açık eğitim yazılımı ve açık içerik, açık yazılım araçları (örneğin öğrenme yönetim sistemleri), eğitimsel uzmanlıkta e-öğrenme kapasitesini oluşturmak için kullanılan açık materyaller, öğrenme nesnelere havuzu, ücretsiz eğitimsel dersler verilebilir (Andrade ve diğerleri, 2011). Bunun yanı sıra MOOC'lar (Kitlese Açık Çevrimiçi Dersler) günümüzde en çok bilinen ve en çok tartışılan yapılandırılmış açık öğrenme biçimidir. Yapılandırılmamış açık öğrenmede öğrenme kişinin kendi kontrolündedir. Bireyler neyi, nasıl, hangi kaynaktan öğreneceklerine kendileri karar vermektedir (Camilleri ve Tannhauser, 2013). Bunlar, on binlerce kayıtlı öğrenene eş zamanlı olarak verilmek üzere tasarlanan, internet bağlantısı olan herkesin derslere ücretsiz kayıt olarak katılabileceği, tartışma grupları, wikiler veya videolarla desteklenen ve alanında uzman kişiler tarafından verilen derslerdir. Bu derslerin belirli bir başlama ve bitiş tarihi bulunmaktadır, katılımcılar verilen görevlerle

değerlendirilmektedir, verilen görevler uzman kişilerce gözden geçirilmektedir ve çevrimiçi testlerin ve küçük sınavların yanı sıra değerlendirme sınavları da yapılmaktadır (Meister, 2013). MOOC dersleri sunan platformlara Coursera, Udacity, EdX, Khan Academy örnek verilebilir (Langen ve Bosch, 2013; Canbek ve Hargis, 2015).

Benzer şekilde, açık kaynak öğrenme yönetim sistemleri uzaktan eğitimde, ücretsiz olmalarının yanı sıra arşivleme, dosya yönetimi, öğrenme nesnelerinin düzenlenmesi, hızlı erişilebilirlik, sık kullanılan dosya uzantılarını destekleme gibi yetenekleri nedeniyle tercih edilmektedir (Altıparmak, Kurt ve Kapıdere, 2011). Açık kaynak öğrenme yönetim sistemleri Sakai ve Moodle, WebCT ve Blackboard gibi aynı amaçla kullanılan ticari yazılımlara rakip ve alternatif olarak kullanılmaktadır (Wiley, 2006). Onlarca farklı dile çevrilmiş olan Moodle, İngiliz Açık Üniversitesi de dahil birçok üniversitenin yanı sıra yüzlerce eğitimci tarafından öğrenme yönetim sistemi olarak kullanılmaktadır (<https://moodle.org/>). Sakai ise Indiana Üniversitesi, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, Stanford Üniversitesi, Michigan Üniversitesi ve Valencia Polytechnic Üniversitesi önderliğinde oluşturulmuştur. Öğrenme yönetim sistemlerinin sahip olduğu birçok ortak özelliğin yanı sıra belge dağıtma, ödev aktarma, çevrimiçi ölçme, not defteri, canlı sohbet gibi modüller içermektedir (Özarlan, 2008).

Yöntem

Bu araştırma içerik analizi kullanılarak yapılmış nitel bir araştırmadır. İçerik analizinde tümevarım yöntemi (inductive content analysis) kullanılmıştır. Bu süreçte veriler kodlama, kategorilere ayırma ve çıkarımlara ulaşma şeklinde üç aşamadan geçirilmiştir. Kodlama aşamasında seçilen makaleler okunarak ve tekrar tekrar gözden geçirilerek makalelerin içeriğini tanımlayan temalar belirlenmiştir. Daha sonra benzer temalar gruplanarak kategorilere ayrılmıştır. Bu aşamada Zawacki-Richter, Backer ve Vogt (2009) tarafından uzaktan eğitim araştırmaları için geliştirilen kodlamalar bu çalışmaya uyarlanarak, öncelikle seçilen makaleler içerisindeki temalar araştırma alanlarına göre gruplandırılmış, daha sonra bu alanlar makro, mezo ve mikro olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır (Tablo 1). Böylece uzaktan eğitim alanında yapılan açıklıkla ilgili veya açıklığa yönelik çalışmalarda hangi alanlara daha çok odaklanıldığı veya açıklık girişimlerinden hangilerine daha çok vurgu yapıldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1 <i>Uzaktan eğitimde açıklıkla ilgili araştırma alanlarının sınıflandırılması</i>		
Mikro düzey	Mezo düzey	Makro düzey
Öğretme ve öğrenmede açıklık	Yönetim, organizasyon ve teorilerde açıklık	Uzaktan eğitim sistemleri ve teorilerde açıklık
- Öğretim tasarımı - Öğrenme toplumlarında etkileşim ve iletişim - Öğrenenlerin belirleyici özellikleri	- Yönetim ve organizasyon - Maliyetler ve faydalar - Eğitim teknolojisi - İnovasyon ve değişim - Uzmanlık gelişimi ve öğretim elemanı desteği - Öğrenen destek hizmetleri - Kalite güvence	- Erişim, eşitlik ve etik - Eğitimin küreselleşmesi ve kültürlerarası bakış açıları - Uzaktan öğretim sistemleri ve kurumlar - Teoriler ve modeller - Uzaktan eğitimde araştırma yöntemleri ve bilgi transferi

Araştırmanın evrenini uzaktan eğitim alanında yayın yapan uluslararası hakemli sekiz dergiden toplanan makaleler oluşturmaktadır. Örneklem olarak bu dergilerden seçilen 372 makale incelenmiştir. Çalışmada yer alan dergilerin resmi web sitelerindeki arama motoruna “Açıklık (Openness)” yazılarak ulaşılan makaleler, uzaktan eğitim ve yükseköğrenim bağlamında incelenmiştir. Buna ek olarak, şu kriterlerin sağlanmasına özen gösterilmiştir: (1) Her çalışma yükseköğrenim ve uzaktan eğitim bağlamını gerçekleştirmelidir, (2) Her çalışma uzaktan eğitimde açıklığın etkisini incelemelidir, (3) Her çalışma bir araştırma yöntemi kullanılmalıdır, (4) Her çalışma özet kısmında açıklığı vurgulayıcı bilgi vermelidir.

Bu araştırma kapsamında incelenen dergiler ve erişim adresleri Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2 <i>Araştırmada yer alan dergiler ve erişim adresleri</i>	
Dergi adı	Erişim adresi
AJDE (The American Journal of Distance Education)	http://www.tandfonline.com/loi/hajd20#.VzSEK_mLSM8
AsianJDE (Asian Journal of Distance Education)	http://www.asianjde.org/
DE (Distance Education)	http://www.tandfonline.com/loi/cdie20#.VzSFZo9OKM8
EURODL (The European Journal of Open, Distance and e-Learning)	http://www.eurodl.org/
IJEDE (the International Journal of ELearning & Distance Education)	http://www.ijede.ca/index.php/jde
IRRODL (The International Review of Research in Open and Distance Learning)	http://www.irrodl.org/index.php/irrodl

OL (Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning)	http://www.tandfonline.com/loi/copl20#.VzSHhPmLSM8
TOJDE (The Turkish Online Journal of Distance Education)	http://tojde.anadolu.edu.tr/

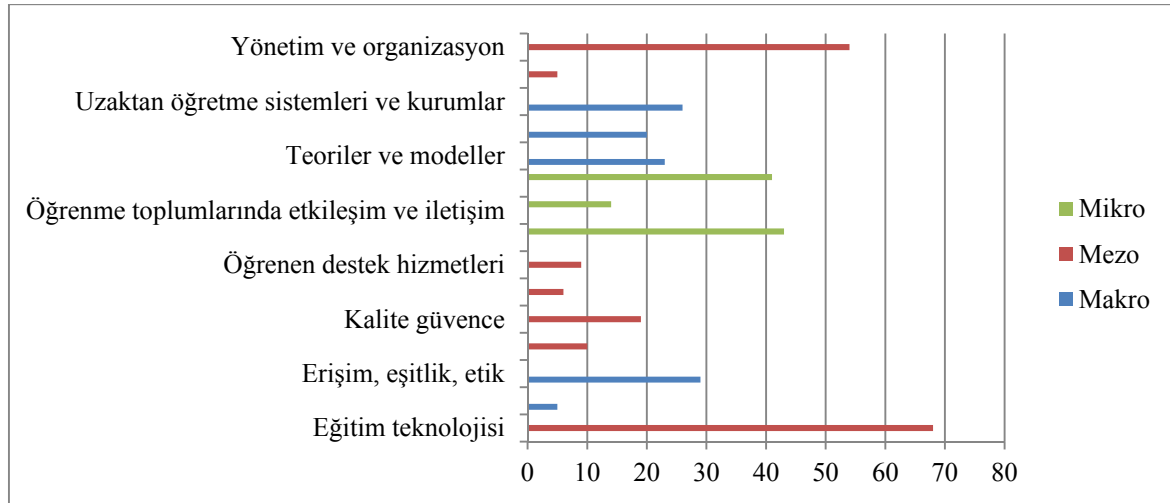
Araştırmada yer alan dergilerin yayın arşivleri Kasım 2015-Mart 2016 tarihleri arasında taranmıştır. Bu dergiler, bu dergilerden elde edilen ve araştırma kapsamında incelenen makale sayıları Tablo 3’de sunulmuştur.

Dergi Adı	Araştırma kapsamındaki incelenen makale sayısı (n)	Yüzde (%)
AJDE	12	3,2
AsianJDE	26	7
DE	46	12,4
EURODL	48	12,9
IJEDE	16	4,3
IRRODL	61	16,4
OL	93	25
TOJDE	70	18,8
Toplam	372	100

Bulgular ve Yorumlar

Açıklığa yönelik çalışmaların araştırma alanlarına göre durumu

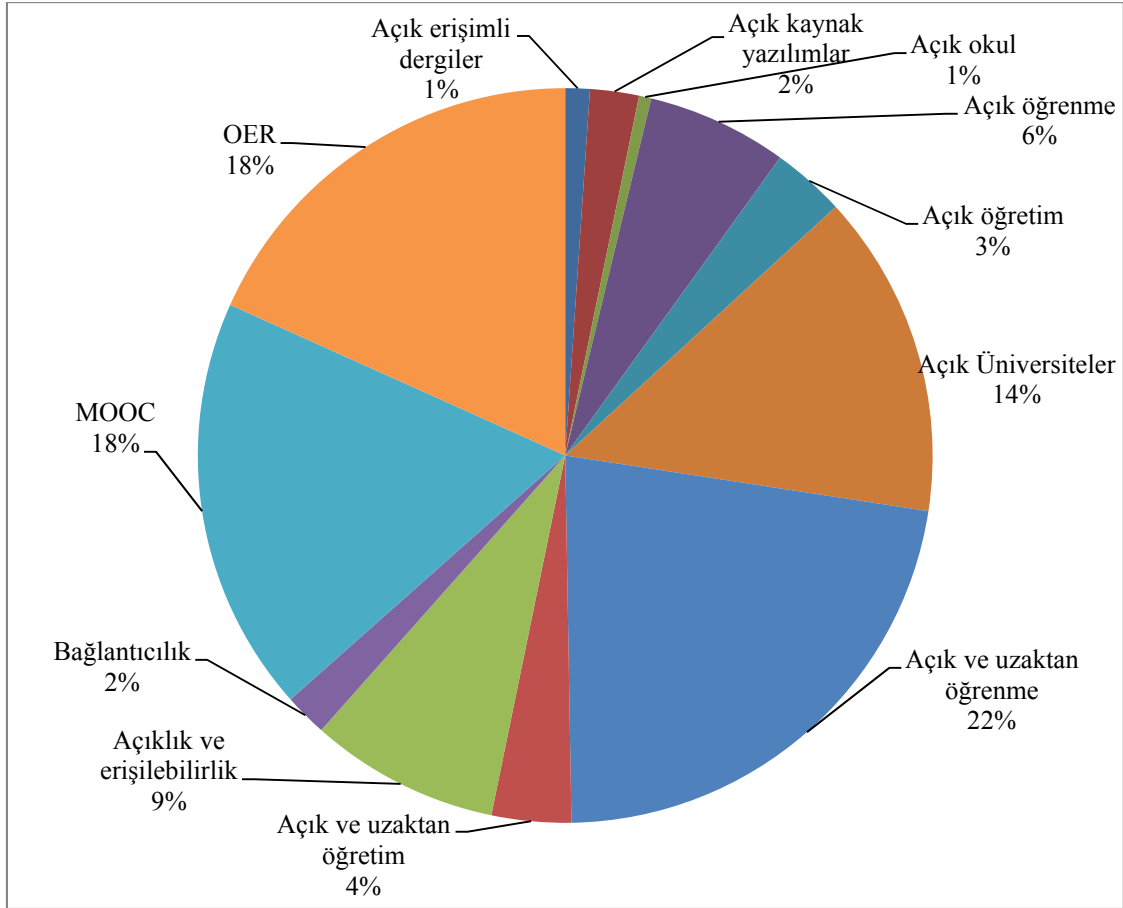
Araştırma kapsamında incelenen makalelerde yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitimde açıklıkla ilgili yapılan 372 çalışmanın %27,7’si (n=103) makro düzeyde uzaktan eğitim sistemleri ve teorilerde açıklık ile ilgilidir. Bu çalışmaların %46’sı (n=171) mezo düzeyde yönetim, organizasyon ve teorilerde açıklık ile ilgilidir. Diğer yandan %26,3’ünün (n=98) mikro düzeyde öğretme ve öğrenmede açıklık ile ilgilidir. Araştırma kapsamında ele alınan tüm çalışmaların %18,3’ü (n=68) “eğitim teknolojisi”, %14,5’i (n=54) “yönetim ve organizasyon”, %11,6’sı (n=43) “öğrenenlerin belirleyici özellikleri”, %11’i (n=41) öğretim tasarımı, %7,8’i (n=29) “erişim, eşitlik ve etik”, % 7’si (n=26) “uzaktan öğretim sistemleri ve kurumlar”, %6,2’si (n=23) “teoriler ve modeller”, %5,4’ü (n=20) “uzaktan eğitimde araştırma yöntemleri ve bilgi transferi” alanlarında yapılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Makro, mezo, mikro düzeyde belirlenen araştırma alanları

Açıklık çalışmalarının yoğunlaştığı temalar

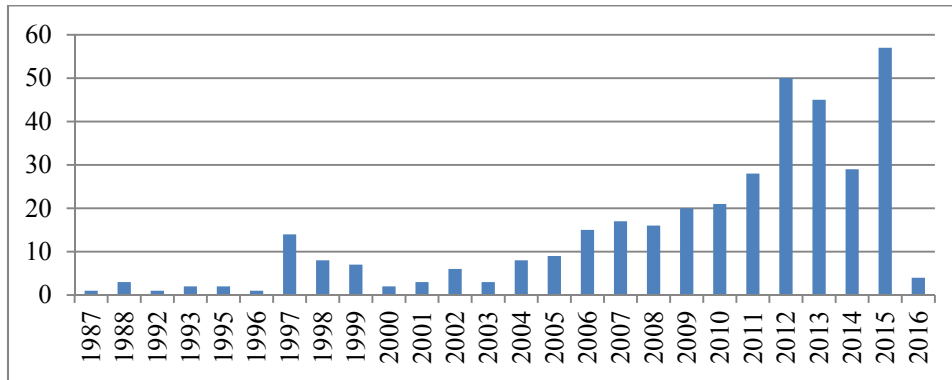
Araştırma kapsamında incelenen makalelerdeki temaların %22,3'ü (n=83) açık ve uzaktan öğrenme, %18,3'ü (n=68) OER, %18,3'ü (n=68) MOOC, %14,2'si (n=53) açık üniversitelerle ilgilidir. Açık erişimli dergiler, açık kaynak yazılımlar, açık okul, açık öğrenme, açık öğretim, açık ve uzaktan öğretim, açıklık ve erişilebilirlik, bağlantıcılık gibi temalardan daha çok açık ve uzaktan öğrenme, OER ve MOOC gibi temaların ağırlıkta olması açıklıkla ilgili bu temaların daha çok benimsendiğini göstermektedir. Bulgulara göre ayrıca açık okul, açık erişimli dergiler gibi temaların diğer temalara oranla oldukça az çalışıldığı söylenebilir (Şekil 2).

Şekil 2. Açıklığa yönelik temalar

Açıklığa yönelik çalışmaların yıllara göre dağılımı

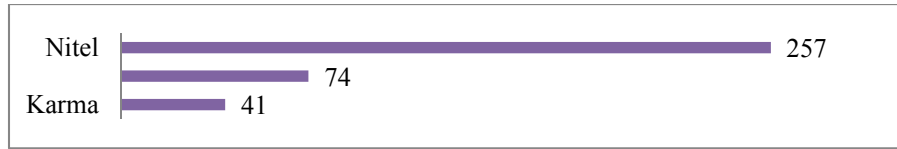
Araştırma kapsamında incelenen makalelerin yayınlandıkları yıllara göre dağılımı Şekil 3'te görülmektedir. İncelenen çalışmaların %15,3'ü (n=57) 2015 yılında, %13,4'ü (n=50) 2012 yılında, %12,1'i (n=45) 2013 yılında yapılmıştır. Şekil 3'te görüldüğü gibi açıklığa yönelik çalışmalar özellikle 2000 yılından 2015 yılına doğru oldukça düzgün bir artış göstermektedir. Çalışmaların 2015 yılında en üst düzeye çıktığından son yıllarda açıklıkla ilişkili çalışmalarda yoğunluk yaşandığını göstermektedir.

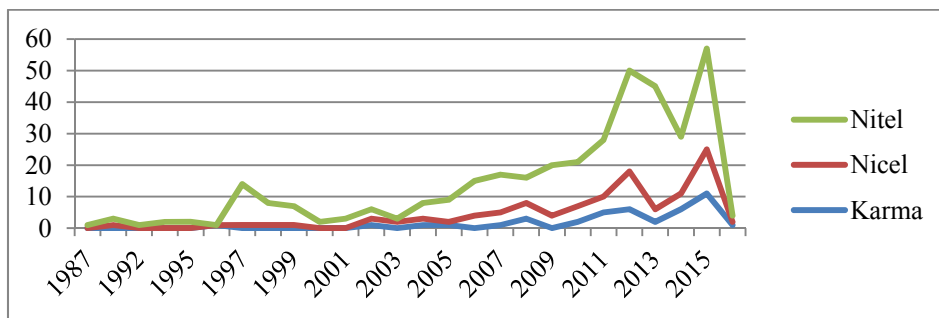
Şekil 3. Araştırmaların yapıldıkları yıllara göre dağılımı

Açıklığa yönelik çalışmalarda kullanılan yöntemler

Araştırma kapsamında incelenen makalelerin %69,1'i (n=257) nitel, %19,9'u (n=74) nicel, %11'i (n=41) nicel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır (Şekil 4). İncelenen araştırmalarda kullanılan yöntemlerin yıllara göre dağılımı Şekil 5'te görülmektedir.

Şekil 4. Araştırma kapsamında incelenen çalışmalarda kullanılan yöntemler

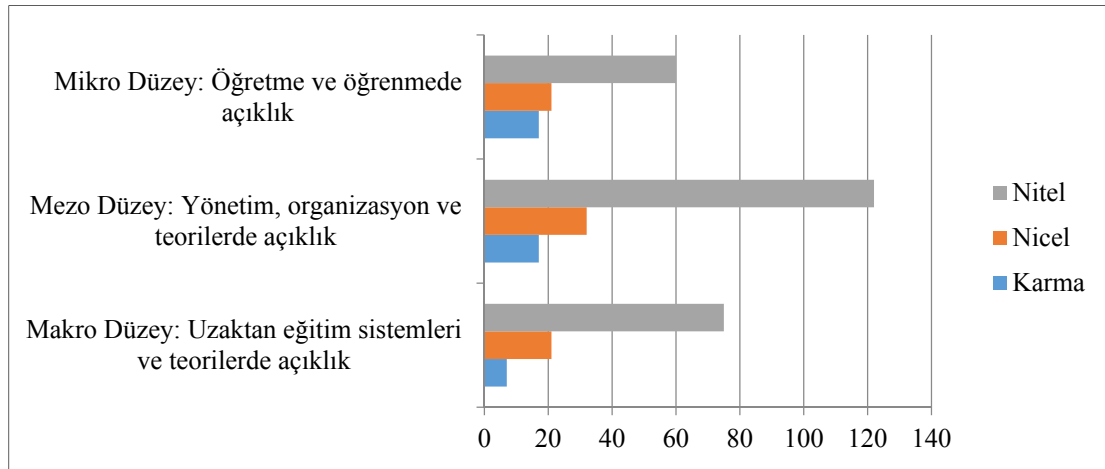

Şekil 5. Araştırmalarda kullanılan yöntemlerin yıllara göre dağılımı

Araştırma kapsamında incelenen ve nitel yöntemle yapılmış 257 çalışmanın yaklaşık %70'inde (n=181) sadece belge analizi yapılmıştır. Diğerlerinde görüşmeler, odak grup görüşmeleri, ders materyalleri, kişisel öğrenme ortamları, üniversite kayıtları, ders kayıtları, tartışma forumları, öğretim elemanı geri bildirimleri, açık uçlu anketler, blog yayınları, yansıtıcılar, öğrenci forumları gibi çeşitli araçlarla veriler toplanmıştır. Araştırma kapsamında incelenen ve nicel yöntemle yapılmış 74 çalışmanın %73'ünde (n=54) sadece anket kullanılmıştır. Diğerlerinde mevcut istatistikler, mevcut kurumsal veriler, öğrenci kayıtları gibi araçlar kullanılmıştır. Araştırma kapsamında incelenen ve karma yöntemle yapılmış 41 çalışmada ise veri toplama aracı olarak anket, açık uçlu sorular, görüşmeler, geri bildirimler, yansıtıcı yayınlar, sosyal medya yazışmaları, süreç günlükleri, odak grup görüşmeleri, öğrenme yönetim sisteminde depolanan veriler, videolar, fotoğraflar, gözlem, blog yayınları, e-posta iletileri, ödevler, quizler gibi araçlar kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında ayrıca mezo düzeyde yönetim, organizasyon ve teorilerde açıklıkla ilgili çalışmaların %71,3'ü (n=122) nitel, %18,7'si (n=32) nicel, %9,9'u karma yöntemle yapılmıştır. Makro düzeydeki uzaktan eğitim sistemleri ve teorilerde açıklık ile ilgili çalışmaların %72,8'i (n=75) nitel, %20,4'ü (n=21) nicel, %6,8'i karma yöntemle

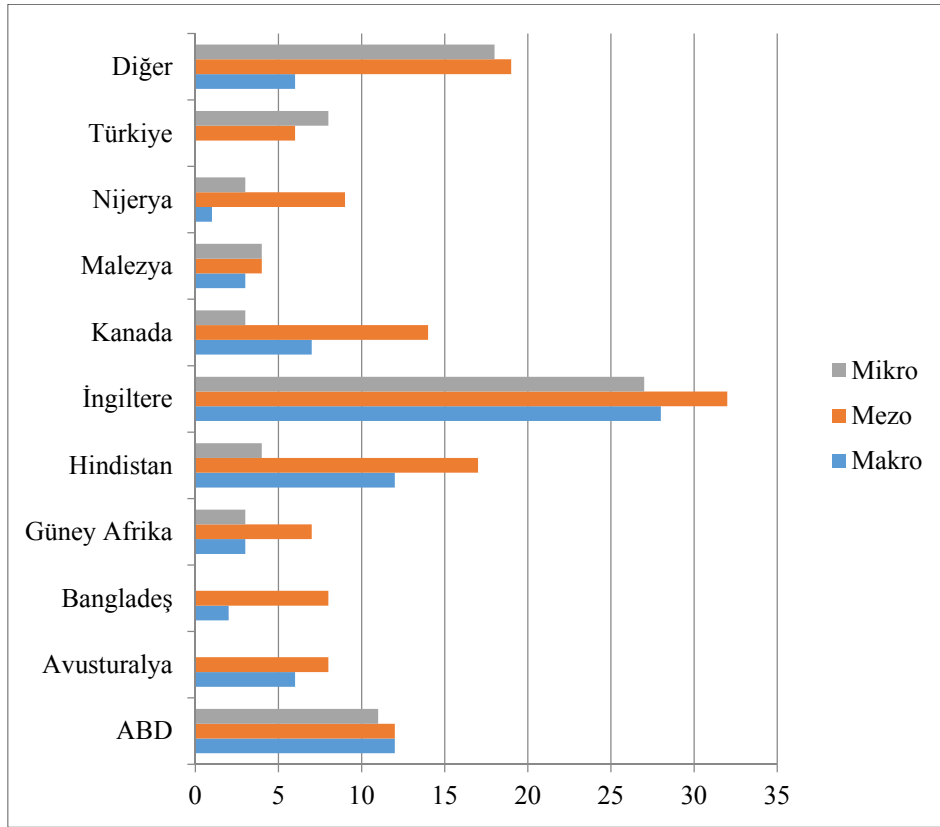
yapılmıştır. Mikro düzeydeki öğretim ve öğrenmede açıklık ile ilgili çalışmaların %61,2'si (n=60) nitel, %21,4'ü (n=21) nicel, %17,3'ü (n=17) karma yöntemle yapılmıştır (Şekil 6)

Şekil 6. Makro, mezo ve mikro düzeydeki çalışmalarda kullanılan yöntemler

Araştırmalara katkı sağlayan ülkeler

Araştırmalara katkı sağlayan yazarların görev yaptığı ülkelerin uzaktan eğitimde açıklığa yönelik mikro, makro düzeyde sağladıkları katkılar Şekil 6.'da görülmektedir. Araştırmada yer verilen çalışmalar bağlamında; ilk yazarı Türkiye olan çalışmalarda makro düzeyde uzaktan eğitim sistemleri ve teorilerde açıklık konusunda, ilk yazarı Bangladeş ve Avustralya olan çalışmalarda mikro düzeyde öğretim ve öğrenmede açıklık konusunda çalışmalara rastlanmamıştır. Diğer ülkelerin açıklık konusunda alan yazına farklı düzeylerde katkı sağladığı görülmektedir (Şekil 7).

Şekil 7. Ülkelerin mikro, mezo, makro düzeyde katkıları

Sonuçlar

Eğitimin herkes tarafından erişilebilir olması evrensel bir ilke olarak kabul edilmektedir. İnsanlar hayatlarında gittikçe artan bir oranda özellikle kişisel ve mesleki gelişimleri için yaşam boyu öğrenme eğilimi içindedirler ve bu eğilim istedikleri bir lisans programından mezun olmanın ötesinde bir gelişmedir (Lane, 2008). Yaşam boyu öğrenmede eğitimin aynı anda her yerde elde edilebilir olmasını destekleyen en önemli gelişmelerden biri açık öğrenme kaynaklarının yaygınlaştırılmasıdır.

Bu çalışmada uluslararası hakemli sekiz uzaktan eğitim dergisinin kapsamından açıklık kavramı incelenmiştir. Bulgulara göre bu dergilerde yayınlanan açıklıkla ilgili çalışmalar daha çok açık ve uzaktan öğrenme, MOOC, OER, açık üniversitelerde eğitim ve uygulamalar, eğitimde açıklık ve erişilebilirlik açık öğrenme gibi temalarda yoğunlaşmaktadır. Bu temalara bakıldığında özellikle son yıllarda açık ve uzaktan öğrenme alanında sıkça sözü edilen OER'ler, MOOC'lar, bağlantıcılık teorisi gibi temaların yükseköğretimde açıklığı desteklediği görülmektedir (Peter ve Deimann, 2013). Araştırma alanı olarak daha çok eğitim teknolojisi yönetim ve organizasyon, öğrenenlerin belirleyici özellikleri ve öğretim tasarımı gibi alanlarda çalışmalar yapılmaktadır.

Diğer yandan araştırmada incelenen çalışmalarda kullanılan araştırma desenleri açık ve uzaktan öğrenme alanındaki benzer çalışmalarla (Zawacki-Richter ve diğerleri, 2009; Bozkurt ve diğerleri, 2013) karşılaştırıldığında 2009-2013 yılları arasında yapılan çalışmaların (n=861) %47'si nicel, %37'si nitel ve %16'si karma yöntemler şeklindedir. 2000-2008 yılları arasında yapılan çalışmaların (n=695) ise %29,1'i nicel, %19,9'u nitel, %12,9'u karma yöntemler şeklindedir. Bu çalışmada incelenen ve 2000-2015 yılları arasında yapılan açıklığa yönelik çalışmalarda nitel yöntemlerin (%69,1) daha çok tercih edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, 2003 yılından 2012 yılına kadar olan dönemde açıklıkla ilgili gözle görülür bir artış dikkat çekmektedir ve bu çalışmalarda da daha çok nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Bu çalışma bir toplumda yükseköğrenim düzeyinde uzaktan eğitimde politika ve strateji oluşturulurken açıklığın sağlayabileceği faydalar açısından önemli görülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın uzaktan eğitimde açıklık üzerine yapılacak gelecekteki çalışmalara yol gösterici olması beklenmektedir.

Öneriler

Açıklık girişimleri ile birlikte tartışılan ve kullanılan açıklık terimi yükseköğrenimde araştırma, öğrenme ve öğretim süreçlerini ve yükseköğrenim politikalarını etkilemektedir. Topluma yükseköğrenim sağlayanlar tarafından özellikle vurgulanan açıklığın yarattığı fırsatlar ve beraberinde getirdiği sorunlar, açıklığın topluma daha uygun hale getirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (UNESCO Paris OER Declaration, 2012). Bu araştırmada eğitimin küreselleşmesi ve kültürlerarası bakış açıları, uzmanlık gelişimi ve öğretim elemanı desteği, maliyetler ve faydalar, öğrenen destek hizmetleri gibi araştırma alanlarında açıklıkla ilişkili çalışmalara diğer alanlara oranla daha az rastlanmış olması, özellikle açıklığı destekleyici geleceğe yönelik bu alanlarda çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Araştırmada bunun yanı sıra açık okul, açık erişimli dergiler, bağlantıcılık teorisi, açık kaynak yazılımlar, açık öğretim, açık ve uzaktan öğretim gibi temalarda oldukça az çalışmaya rastlanmıştır, dolayısıyla uzaktan eğitimde açıklığa yönelik geleceğe yönelik çalışmalarda bu temalara yer verilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Altıparmak, M., Kurt, İ. D., & Kapıdere, M. (2011). E-öğrenme ve uzaktan eğitimde açık kaynak kodlu öğrenme yönetim sistemleri. *XI. Akademik Bilişim Kongresi*.
- Anderson, B., & Simpson, M. (2012). History and heritage in distance education. *Journal of Open, Flexible, and Distance Learning*, 16(2), 1-10.
- Andrade, A., Ehlers, U. D., Caine, A., Carneiro, R., Conole, G., Kairamo, A. K., ... & Nozes, J. (2011). Beyond OER: Shifting focus to open educational practices, *The OPAL Report 2011*.
- Bossu, C. (2016). Open Educational Practices in Australia. In Fengchun Miao, Sanjaya Mishra and Rory McGreal (Eds). *Open Educational Resources: Policy, Costs and Transformation*, UNESCO and Commonwealth of Learning, Canada, 129.
- Bozkurt, A., Akgun-Ozbek, E., Yilmazel, S., Erdogdu, E., Ucar, H., Guler, E., ... & Aydin, C. H. (2015). Trends in distance education research: A content analysis of journals 2009-2013. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 16(1).
- Butcher, N., & Hoosen, S. (2014). A Guide to Quality in Post-Traditional Online Higher Education. In J. Daniel & S. Uvalic-Trumbic (Eds). *Dallas: Akademic Partnerships*.
- Camilleri, A. F., Tannhauser A. (2013). Assesment and Recognition of Open Learning. *Openness and Education*, 1, 85-118. Emerald Group Publishing.
- Canbek, N. G., & Hargis, J. (2015) Educational Innovation in E-Learning: MOOCs and OER Movements in Turkey. *Glokalde*, 1(1), 19-32.
- Deimann, M., & Sloep, P. (2013). How does open education work. *Openness and Education*, 1, 1-23.
- Dunaway, M. K. (2011), Connectivism, *Reference Services Review*, 39(4), 675-685.
- Hussman, E. & Rizzo F. (2013). Commentaries and Conclusions: Concluding Words, *Openness and Education*, 1, 197-201. Emerald Group Publishing.
- James, R., & Bossu, C. (2014). Conversations from south of the equator: Challenges and Opportunities in OER across Broader Oceania. RUSC. *Universities and Knowledge Society Journal*, 11(3), 78-90.
- Lane, A. (2008). Widening participation in education through open educational resources. In T. Iiyoshi and M. S. V. Kumar (Eds.), *Opening Up Education: The Collective Advancement of Education through Open Technology, Open Content, and Open Knowledge*, Cambridge, MA: MIT Press, 149–163.

- Lane, A. (2012). A review of the role of national policy and institutional mission in European distance teaching universities with respect to widening participation in higher education study through open educational resources, *Distance Education*, 33(2), 135-150.
- Langen, F. & Bosch, H. (2013) Massive Open Online Courses: disruptive innovations or disturbing inventions?, *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*, 28(3), 216-226.
- Meister, J. C. (2013). Commentaries and Conclusions Commentary 2: Massive Open Online Courses (MOOCs): A Revolution for Corporate Learning, *Openness and Education*, Emerald Group Publishing, 1, 186.
- Özarlan, Y. (2008). Uzaktan eğitim uygulamaları için açık kaynak kodlu öğrenme yönetim sistemleri. *XIII. Türkiye'de İnternet Konferansı, ODTÜ, Ankara*, 55-60.
- Peters, M. A. (2008). The History and Emergent Paradigm Of Open Education, 3-15, Micheal A. Peters, Rodrige G. Britez (Eds), *Open Education and Education for Openness*. Sense Publishers.
- Peter, S., & Deimann, M. (2013). On the role of openness in education: A historical reconstruction. *Open Praxis*, 5(1), 7-14.
- Powell, S. & Yuan, L. (2013). MOOCs and Open Education: Implications for Higher Education. Bolton: *CETIS*.
- Spencer, B. (2008). Removing barriers and enhancing openness: Distance education as social adult education. *International Journal of E-Learning & Distance Education*, 10(2), 87-104.
- UNESCO Paris OER Declaration (2012). <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/open-educational-resources/what-is-the-paris-oer-declaration/> (Erişim Tarihi: 11.12.2017).
- Wiley, D. (2006). Open source, openness, and higher education. *Innovate: Journal of Online Education*, 3(1), 1.
- Zawacki-Richter, O., Bäcker, E. M., & Vogt, S. (2009). Review of distance education research (2000 to 2008): Analysis of research areas, methods, and authorship patterns. The *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 10(6), 21-50.

Yazarlar Hakkında

Öğr. Gör. Gülay EKREN

Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümünden mezun olduktan sonra 5 yıl boyunca Sinop'un Ayancık ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve orta dereceli okullarda öğretmenlik yaptı. Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü Yönetim Bilişim Sistemleri yüksek lisans ve ardından Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uzaktan Öğretim (Online) tezsiz yüksek lisans programlarını bitirdi. Şu anda Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim dalında doktora eğitimine devam etmektedir. Aynı zamanda Sinop Üniversitesi Ayancık Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojileri Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. İlgili alanları, açık ve uzaktan eğitimin yönetim, teknoloji ve öğrenme alanları, öğrenme yönetim sistemleri, veritabanı yönetim sistemleri, eğitimde ve endüstride Arttırılmış Gerçeklik uygulamaları ve Endüstri 4.0 olan Ekren, bu alanlarla ilgili çalışmalar yapmaya devam etmektedir.

Posta adresi: Sinop Üniversitesi Ayancık Meslek Yüksekokulu, Sinop, Türkiye 57400
 Tel (İş): +90 368 6133436 / 6915
 Eposta: gekren@sinop.edu.tr

Doç. Dr. Evrim GENÇ KUMTEPE

Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesinden mezun olduktan sonra yüksek lisans ve doktora eğitimini Florida Eyalet Üniversitesi Fen Eğitimi alanında tamamladı. Genç Kumtepe, aynı üniversite ölçme ve istatistik alanında yan dal dercesini aldı. 2006 yılında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlayan Genç Kumtepe 2014 yılında iletişim alanında doçentlik ünvanını kazandı. Halen Yaygın Öğretim Bölümü Bölüm başkanlığı yapan Genç Kumtepe'nin uzaktan fen eğitimi alanında birçok yayını ve projesi bulunmaktadır.

Posta adresi: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir
 Tel (İş): +90 222 335 05 80/2457
 Eposta: egkumtepe@anadolu.edu.tr